

РІЗНОВИДИ ФОНОВИХ ЯВИЩ ЗЛОЧИННОСТІ У КРИМІНОЛОГІЧНІЙ НАУЦІ

Фонові явища для злочинності виступають одним із головних індикаторів її розвитку. Антисоціальна аморальна поведінка особи у різних проявах слугує базовою відправною точкою для формування злочинних поглядів, негативної оцінки існуючих правових та моральних норм у суспільстві і подальшого вчинення злочинів як необхідної складової для самореалізації злочинної особистості. Перелік таких фонових явищ у кримінологічній науці є неоднозначним та зазнає періодичних видозмін в залежності від домінування тих чи інших чинників антигромадської поведінки, що потягли за собою скоєння злочину.

Тому у сучасних умовах дослідження злочинності як комплексного складного масового явища існуючі на теперішній час її фонові явища підлягають узагальненню і конкретизації, що і буде здійснено автором у даних тезах.

Першочергово потрібно зазначити, що фонові явища злочинності – це сукупність аморальних проявів, що суперечать загальноприйнятим нормам поведінки, і які органічно взаємопов'язані зі злочинністю, оскільки детермінують одне одного і тягнуть за собою соціальну деградацію особи [1]. Також під ними розуміють, наприклад, криміногенні фактори або ж похідні від останніх явища, що становлять собою окремі масові форми девіантної, деструктивної поведінки та виявляють сталі зв'язки зі злочинністю [2, с. 7].

Традиційно у кримінології склалося наступне «класичне» розуміння різновидів фонових явищ злочинності: по-перше, це наркоманія (токсикоманія), як хворобливий потяг до вживання наркотичних засобів (психотропних і сильнодіючих речовин), що швидко й безповоротно руйнує фізичне і моральне здоров'я людини; по-друге, це алкоголізм (алкогольна залежність), що розвивається внаслідок зловживання алкогольними напоями і також призводить до патологічної залежності й складно виліковної хвороби або ж звички; по-третє, це проституція як систематичне надання особою свого тіла для задоволення сексуальних потреб інших осіб за матеріальну винагороду, що призводить до руйнування її честі та гідності й отримання (перенесення) венеричних хвороб; по-четверте, це жебрацтво як систематичне випрошування грошей, речей, інших матеріальних цінностей у сторонніх осіб, що надає невірне уявлення відносно законних способів отримання доходів; по-п'яте, це бродяжництво (безпритульність), що передбачає постійне блукання особи без

власного житла, роботи та певного джерела прибутку і за рахунок нестабільності сприяє залученню особи до злочинної діяльності.

В той же час, постійний розвиток суспільних відносин передбачає видозміну та індивідуальне тлумачення певних видів антисоціальної девіантної поведінки, що призводить до появи нових фонових явищ злочинності у кримінологічній науці. Одні з них знайшли своє визнання й закріплення на законодавчому рівні, інші ж навпаки перебувають на стадії розвитку та формування і є досить суперечливими з точки зору своєї кримінологічної оцінки.

Першим з видів антисоціальної девіантної поведінки, на який потрібно звернути особливу увагу, виступає «домашнє насильство», що з точки зору фонового явища злочинності представляє собою діяння фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняється у сім'ї [3]. Таке насильство за напрямом та ступенем своєї інтенсивності може мати різні форми і не завжди бути адміністративно чи кримінально-караним діянням. Недарма правовому регулюванню такої антисоціальної девіантної поведінки у законодавстві України присвячений окремий Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

У якості другого різновиду антисоціальної девіантної поведінки можна розглянути такий синдром як «посттравматичні стресові розлади», що за думкою деяких вчених виступає основним фоновим явищем злочинності певної категорії осіб – учасників антитерористичної операції (АТО) [4, с. 124–125]. Результати таких стресових розладів (негативна агресивність, жорстокість, самозначимість, цинізм тощо) з одного боку можуть швидко розвинути підвищену агресивність до об'єктів зовнішнього середовища й, як наслідок, схильність до вчинення кримінальних правопорушень як єдиноможливого силового сценарію вирішення будь-якого роду конфліктів, а з іншого боку – забезпечити появу суїцидальних думок через загострення почуття безвихідності, несправедливості й безперспективності у своєму житті.

За третім різновидом антисоціальної девіантної поведінки можна звернути увагу на «корупцію», що на думку деяких вчених виступає фоновим явищем економічної злочинності. Саме по собі поняття «корупція» відповідно до законодавства України (Закону України «Про запобігання корупції») представляє собою використання службовою особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди [5]. Корупція виступає не лише кримінально-караним діянням (ст.ст. 368, 368-3, 368-4, 369, 369-2 КК України), але й тим стрижнем, від якого та у розвиток якого здійснюється вчинення інших економічних злочинів (привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем; протидія

законній господарській діяльності; нецільове використання бюджетних коштів; зловживання владою або службовим становищем і багато інших). Тому ліквідація такого негативного фонового прояву людської психіки, спрямованого на власне збагачення за рахунок одержання неправомірної вигоди (хабарів) значно зменшить й частку інших економічних злочинів, що вчиняються навкруги такого явища.

За четвертим (світовим) прикладом фонового явища терористичної злочинності можна виділити такий різновид антисоціальної девіантної поведінки як «негативна психологічна релігійна установка», що виступає свого роду внутрішнім психологічним «спусковим механізмом» (інколи уповільненої дії) для вчинення особою певних терористичних актів або ж насильницьких злочинів щодо нетерпимих з його точки зору осіб – представників іншої релігії чи будь-яких «звичайних» людей. Пріоритет певної релігії і домінування її над іншими віросповіданнями (в т.ч. за рахунок пропагандування силових методів) забезпечують формування осіб із відповідною негативною «установкою», що будуть вчиняти злочини заради та у благо вирішення релігійних конфліктів.

По-п'яте, можна звернути увагу на «ігроманію» як на фонове явище, що набула особливого поширення у теперішній час на території України, незважаючи на наявність Закону «Про заборону грального бізнесу в Україні».

Отже, підсумовуючи викладене, можна побачити, що окрім класичної системи фонових явищ злочинності, на теперішньому етапі розвитку українського суспільства у кримінологічній науці вченими виокремлюються та описуються й інші самостійні різновиди таких явищ, якими можуть виступати, зокрема, «домашнє насильство», «посттравматичні стресові розлади» (АТО), «корупція», «негативна психологічна релігійна установка», «ігроманія» тощо. Викладене показує прогресивну динаміку виявлення та розвитку нових різновидів фонових явищ злочинності, що має забезпечити своєчасну протидію з боку держави їх поширенню в демократичному українському суспільстві.

Список використаної літератури

1. Курс кримінології : Загальна частина : Підручник : У 2 кн. / О. М. Джужа, П. П. Михайленко, О. Г. Кулик та ін. Київ : Юрінком Інтер, 2001. 352 с.
2. Кримінологія (Особлива частина) : навч. посіб. / О. М. Бандурка, О. М. Литвинов, Ю. М. Орлов, В. М. Трубников та ін. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2011. 347 с.
3. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 5. Ст. 35.
4. Олійников Г. В. Психогенії та протиправна поведінка осіб із посттравматичними стресовими розладами, постраждалих у результаті антитерористичної операції. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 2. Т. 2. С. 124–129.
5. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 49. Ст. 2056.